Rikosoikeuden professori Sakari Melander
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
16.11.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 212/2018 vp** eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain (39/1889) seksuaalirikoksia koskevaa 20 lukua siten, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettaisiin neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi myös törkeää lapsenraiskausta koskeva uusi rangaistussäännös. Muualle rikoslakiin ja eräisiin muihin lakeihin tehtäisiin edellä mainituista muutoksista seuraavia tarpeellisia teknisiä ja teknisluonteisia muutoksia.

Ehdotetut rikoslain 20 luvun muutokset ovat rikosoikeudellisesti ja kriminaalipoliittisesti merkityksellisiä ja tarkastelen niitä tässä lausunnossani sekä rikosoikeudellisesta että kriminaalipoliittisesta näkökulmasta.

Eduskunnan lakivaliokunnan asiantuntijakutsun mukaan esityksen käsittelyyn on yhdistetty kansalaisaloite (KAA) 3/2015 vp lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikon koventamisesta sekä seuraavat lakialoitteet (LA): LA 14/2015 vp laiksi rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta, LA 21/2014 vp laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta, LA 45/2014 vp laiksi rikoslain 8 luvun 1 ja 6 §:n muuttamisesta sekä LA 96/2017 vp laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Yleistä käsiteltävänä olevasta hallituksen esityksestä

Käsiteltävänä oleva hallituksen esitys on hyvin valmisteltu ja siinä tarkastellaan sinänsä kattavasti rikoslain 20 luvun tietyistä mahdollisista muutostarpeita. Myös ehdotettujen muutosten ja mahdollisten vaihtoehtoisten keinojen arviointi on toteutettu lähtökohtaisesti perusteellisesti. Esityksen perusteluissa tarkastellaan ehdotettuja muutoksia kriminalisointiperiaatteiden samoin kuin eduskunnan perustuslakivaliokunnan rikosoikeudelliselle lainsäädännölle asettamien edellytysten näkökulmasta, mitä on pidettävä positiivisena.

On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että rikoslain seksuaalirikoksia koskevaa 20 lukua on uudistettu viime vuosina useaan otteeseen. Seksuaalirikoksia koskeva sääntely uudistettiin kokonaisuudessaan rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä vuonna 1999 (HE 6/1997 vp ja LaVM 3/1997 vp sekä L 563/1999). Lukua on uudistettu tämän jälkeen useita kertoja pistemäisesti, mikä on johtanut siihen, että mikään luvun säännöksistä ei ole enää kokonaisuudistuksen mukaisessa muodossaan. Lukuun on myös lisätty useita uusia säännöksiä, jotka liittyvät osin kansainvälisten velvoitteiden voimaansaattamiseen mutta myös osin kansallisiin lainsäädäntöhankkeisiin. Tältä osin on huomattava, että eduskunnan lakivaliokunta on useassa yhteydessä kiinnittänyt huomiota tällaisen pistemäisen rikoslain tietyn kokonaisuuden uudistamisen ongelmallisuuteen (LaVM 37/2010 vp, s. 2/II, LaVM 43/2010 vp, s. 2/I ja LaVM 4/2014 vp, s. 3). Valiokunta on käytännössään korostanut tarvetta seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistuksen toteuttamiseen (LaVM 37/2010 vp, s. 2/II, LaVM 43/2010 vp, s. 2/I ja LaVM 4/2014 vp, s. 3/I). Valiokunta on pitänyt rikoslain tietyn sääntelykokonaisuuden tiheätahtista uudistamista ongelmallisena ja katsonut sen aiheuttavan huomattavia haasteita muun muassa rikoslain ajallista soveltuvuutta koskevan sääntelyn vuoksi (LaVM 4/2014 vp, s. 3/I). Edelleen valiokunta on korostanut sen tärkeyttä, että lainsäädäntö muodostaa selkeän ja mahdollisimman helposti hahmottuvan kokonaisuuden, jotta lain soveltamisen ennakoitavuus voidaan varmistaa ja jotta oikeudenkäynnissä voidaan varmistaa keskittyminen teon rangaistavuuden ja rangaistusarvon kannalta olennaisiin kysymyksiin (LaVM 4/2014 vp, s. 3). Erikseen on huomattava, että lakivaliokunta on korostanut, että rikosten rangaistusasteikkojen muuttamistarpeet on perusteltua arvioida säännösten kokonaisvaltaisen tarkastelun yhteydessä (LaVM 37/2010 vp, s. 2/II).

Esityksen perustelujen (s. 36) mukaan esityksen liittymä hallitusohjelmaan, jossa esitetyn kirjauksen mukaan lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalirikosten rangaistustasoa tarkistetaan, perustelee sen, että esityksessä ehdotetaan vain tiettyjä pistemäisiä muutoksia rikoslain 20 luvun sääntelyyn. Esityksen mukaan oikeusministeriössä on tällä hetkellä erikseen vireillä esivalmistelu, jossa tarkastellaan raiskausrikoksiin ja raiskausrikoksen mahdolliseen suostumusperustaiseen määrittelyyn liittyviä kysymyksiä. Perustelujen mukaan tässä yhteydessä tulee arvioitavaksi myös lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvä sääntelytekniikka. Lisäksi esityksessä katsotaan, että rangaistustaso on sääntelytekniikasta erillinen kysymys ja sitä koskevat muutokset on perusteltua toteuttaa kuluvalla hallituskaudella mahdollisista myöhemmistä muutoksista riippumatta.

Esityksen perustelut eivät tältä osin ole vakuuttavia. Selvää on, että rikoslain tietyn sääntelykokonaisuuden kokonaisvaltainen uudistaminen pitää sisällään myös tämän sääntelykokonaisuuden rangaistustason arvioinnin. Tältä osin on huomattava, että eduskunnan lakivaliokunta on nimenomaan korostanut, että rikosten rangaistusasteikkojen muuttamistarpeet on perusteltua arvioida säännösten kokonaisvaltaisen tarkastelun yhteydessä (LaVM 37/2010 vp, s. 2/II).

Selvää myös on, että sellainen sääntelyn kokonaisvaltainen uudistaminen, jota eduskunnan lakivaliokunta on rikoslain 20 luvun suhteen edellyttänyt, ei tarkoita yksinomaan sääntelyteknisiä kysymyksiä koskevaa uudistusta vaan nimenomaan sääntelyn kokonaisvaltaista uudistamista. Rikoslain 20 luvun sääntelyn kokonaisvaltainen uudistaminen olisi tarpeen myös sisällöllisistä syistä, koska käsillä olevassa esityksessä ehdotetulla sääntelyllä on jäljempänä tarkemmin esitettävin tavoin yhteys raiskausrikosta koskevaan sääntelyyn. Edellä esitetyn perusteella olisi ollut varsin suotavaa, että rikoslain 20 luvun sääntelyn pistemäistä uudistamista ei olisi jatkettu vaan käsillä olevan uudistuksen toteuttaminen olisi kytketty rikoslain 20 luvun tuonnempana toteutettavaan mahdolliseen kokonaisvaltaiseen uudistamiseen. Hallitusohjelmaan sisällytetyllä kirjauksella ei saisi tässä arvioinnissa olla ratkaisevaa merkitystä.

Lisäksi on huomattava, että rikoslain 20 luvun sääntelyn usein tapahtunut uudistaminen on korostanut tarvetta arvioida ja perusteellisesti tutkia jo toteutettujen uudistusten vaikutusta oikeuskäytäntöön. Esimerkiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettiin vuonna 2011 neljään kuukauteen vankeutta ja sukupuoliyhteyden sisältävä teko sisällytettiin pääsääntöisesti lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön alaan kuuluvaksi (HE 282/2010 vp ja LaVM 43/2010 vp). Esityksen perusteluissa todetaan (s. 21), että kattavaa tutkimustietoa ei ole näiden muutosten jälkeiseltä ajalta, mikä vaikeuttaa johtopäätösten tekemistä rangaistuskäytännöstä. Asiaan liittyy myös se, että korkein oikeus on melko hiljattain antamissaan ratkaisuissa (esim. KKO 2018:35; ks. myös KKO 2018:60) ankaroittanut lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa tuomittuja rangaistuksia. Ratkaisussa KKO 2018:35 kiinnitettiin nimenomaisesti huomiota aiemmin toteutettujen lainsäädäntöuudistusten tarkoitukseen ankaroittaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöä. On myös huomattava, että oikeusministeriön julkaisemassa kriminaalipolitiikkaa ja rikoslain mahdollisia muutostarpeita koskevassa arviomuistiossa nimenomaisesti todettiin, että ensisijaisesti olisi selvitettävä mainittujen lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö tilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja tarkemmin ja vasta sen jälkeen selvitettävä mahdollisten lainsäädäntömuutosten tarve (Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista. Eräät seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikokset (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 7/2018), s. 91). Käsillä olevassa hallituksen esityksessä on kuitenkin arviomuistiossa esitetystä poiketen päätetty antaa pistemäinen rikoslain 20 lukua koskeva muutosesitys ilman aiempien lainsäädäntömuutosten vaikutusten perusteellista arviointia. Tätä voi pitää valitettavana.

Ehdotettu lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen enimmäisrangaistuksen korottaminen

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 20 luvun 6 §:ssä tarkoitetun lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (540/2011) enimmäisrangaistusta korotettaisiin neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta. Muutoksella pyritään esityksen perustelujen (s. 26) mukaan siihen, että voitaisiin nykyistä ankarammin arvioida törkeimpiä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön perustekomuodon alaan kuuluvia tekoja. Muutos antaisi perustelujen mukaan nykyistä paremmat mahdollisuudet ottaa huomioon lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tekomuotojen erilaisuuden ja mahdollistaisi näin nykyistä paremmin rangaistuksen suhteuttamisen tekojen vakavuuteen.

Selvää sinänsä on, että lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat vakavia rikoksia ja niitä koskevalle sääntelylle on esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste, joka liittyy lapsen kehityksen ja ruumiillisen koskemattomuuden

suojaamiseen. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä voidaan pitää varsin moitittavana tekona, johon lainsäädännössä on voitava liittää perustelun ankara rangaistusuhka. On kuitenkin huomattava, että rikoslain 20 luvun 6 §:n nykyinen rangaistusasteikko – vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta – on rikoslaissa perinteisesti eri rikosten törkeissä tekomuodoissa käytetty rangaistusasteikko. Tämä siis tarkoittaa, että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rangaistusarvoltaan rinnastuu usean rikoksen törkeään tekomuotoon. Lisäksi arviossa on otettava huomioon, että sukupuoliyhteyden käsittävä teko on vuodesta 2011 alkaen tullut pääsääntöisesti arvioitavaksi törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Mainitun muutoksen ja samalla toteutetun rikoslain 20 luvun 6 §:n vähimmäisrangaistuksen korottamisen tarkoituksena oli nimenomaisesti vaikuttaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten arviointia ankaroittavasti (ks. myös LaVM 43/2010 vp, s. 4/II).

Koska mainittujen muutosten vaikutuksesta ei ole vielä kattavaa tutkimustietoa ja korkeimman oikeuden asiaan liittyvän edellä mainitun ratkaisukäytännön vaikutukset käräjä- ja hovioikeustasolla tullevat näkymään lähivuosina, perustellumpaa olisi nähdäkseni ollut arvioida lapsen seksuaalisen hyväksikäyttörikoksen rangaistusmaksimin mahdollisia korottamistarpeita vasta aiempien lainsäädäntömuutosten vaikutusten perusteellisen arvioinnin jälkeen. Lisäksi on huomattava, että esityksen perusteluissa ei juuri arvioida, mitkä ovat sellaisia mahdollisia perustekomuodon alaan jääviä moitittavia tekoja, jotka perustelevat enimmäisrangaistuksen korottamisen, ja onko oikeuskäytännössä ilmennyt aitoa tarvetta enimmäisrangaistuksen korottamiselle tästä näkökulmasta. Rangaistusasteikkoihin tehtävien mahdollisten muutosten tarkastelua kokonaisvaltaisemman rikoslain 20 luvun uudistustyön yhteydessä varsin vahvasti puoltaa myös se, että eduskunnan lakivaliokunta on edellä todetun mukaisesti nimenomaan korostanut, että rikosten rangaistusasteikkojen muuttamistarpeet on perusteltua arvioida säännösten kokonaisvaltaisen tarkastelun yhteydessä (LaVM 37/2010 vp, s. 2/II).

Ehdotettu törkeää lapsenraiskausta koskeva säännös

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 20 luvun 7 b §:ään lisättäisiin törkeää lapsenraiskausta koskeva säännös. Säännöksen mukaan tuomittaisiin se, joka syyllistyy luvun 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään raiskaukseen ja samalla 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Säännöksen rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään neljä vuotta ja enintään 12 vuotta.

Esityksen tavoitteena perustelujen (s. 28) mukaan tältä osin on rangaistusten kiristäminen ja rangaistuskäytännön ankaroittaminen vakavimmissa lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Lisäksi tavoitteena on oikeustilan selkiyttäminen siten, että tällaisissa tapauksissa voitaisiin tuomita vain yhdestä rikoksesta. Kuten esityksen perusteluista (s. 23) käy ilmi, voimassa olevan lainsäädännön mukaan tilanteissa, joissa samalla teolla syyllistytään sekä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön että raiskaukseen, säännöksiä sovelletaan samanaikaisesti ja tekijä tuomitaan yhteiseen rangaistukseen molemmista teoista. Jos teko täyttää molempien säännösten törkeät tekomuodot, tekijälle tuomitaan yhteinen rangaistus asteikolta vankeutta 2–13 vuotta. Ehdotettu törkeä lapsenraiskausta koskeva säännös ankaroittaisi rangaistuskäytäntöä ennen muuta siksi, että käytössä oleva vähimmäisrangaistus nousisi tuntuvasti, kahdesta vuodesta neljään vuoteen vankeutta.

Esityksen tavoitteet liittyvät yhtäältä tavoitteeseen ankaroittaa vakavimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöä. Toisaalta rangaistuskäytännön ankaroittamisella (esityksen perustelujen s. 30) tavoitellaan lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten vähentämistä, jolla on merkitystä lasten turvallisuuden ja myös yleisen turvallisuuden tunteen kannalta. Esitetyt tavoitteet ovat sinänsä luonnollisesti hyväksyttäviä. Kuten edellä on todettu, lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat tekoina vakavia, joihin on lainsäädännössä voitava liittää perustellun ankara rangaistusuhka. Törkeää lapsenraiskausta koskeva ehdotus koskisi myös kaikkein moitittavimpia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia, mille on nähdäkseni annettava merkitystä ehdotettua säännöstä arvioitaessa.

Ehdotettua säännöstä arvioitaessa on ensinnäkin otettava huomioon, että esityksen perustelujen (s. 24) mukaan vuonna 2009 Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa toteutetun tutkimuksen mukaan tekijälle on tuomittu keskimäärin 5 vuoden 11 kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus, jos törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyi myös raiskausrikos. Tuoreempaa tutkimustietoa rangaistuskäytännöstä ei tältä osin ole ilmeisesti saatavilla. Näin on huomattava, että jo ennen viimeaikaisia lainmuutoksia, joilla lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten sääntelyä on ankaroitettu, ehdotetun säännöksen soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa on tuomittu varsin ankaria seuraamuksia. Koska tuoretta tutkimustietoa tämänhetkisestä rangaistuskäytännöstä ei ole, perustellumpaa olisi nähdäkseni arvioida mahdollisten lainsäädäntömuutosten tarve vasta jo toteutettujen lainsäädäntömuutosten vaikutusten perusteellisen selvittämisen ja analysoinnin jälkeen.

Toiseksi ehdotusta perustellaan (s. 28) sillä, että ehdotettu törkeää lapsenraiskausta koskeva säännös selkiyttäisi oikeustilaa, koska tekijä tuomittaisiin jatkossa vain yhdestä rikoksesta. Oikeustilan selkiytymistä arvioitaessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että törkeää lapsenraiskausta koskeva säännös perustuisi viittaustekniikalle ja saisi asiallisen sisältönsä rikoslain 20 luvun törkeää raiskausta koskevasta 2 §:stä ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta luvun 7 §:stä (sen 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta teosta). Esityksen perustelujen (s. 30) mukaan kysymys ei olisi rikoslain 34 a luvun 1 §:ssä tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen kaltaisesta viittaustekniikan käytöstä epäitsenäisesti rangaistusta korottaen vaan itsenäisestä rikosnimikkeestä, jossa ainoastaan tekotapatunnusmerkistön osalta viitataan muihin rangaistussäännöksiin. Itsenäisen rikosnimikkeen käyttämiselle voidaan antaa tiettyä merkitystä myös sääntelyn tavoitteisiin suhteutettuna, ja itsenäisen uuden rikosnimikkeen voitaneen katsoa paremmin ilmentävän säännöksen kattaman teon erityistä moitittavuutta. Toisaalta voidaan kiinnittää huomiota siihen, että säännös poikkeaisi rikoslaissa vakiintuneesti noudatetusta sääntelytekniikasta. Rikoslaki ei vakiintuneesti sisällä tietyn rikoksen ylitörkeää muotoa (ilmaisua käytetään esim. käsillä olevan HE:n s. 29). Koska tällaista sääntelytekniikkaa ei rikoslaissa vakiintuneesti käytetä, ei ole selvää, että ehdotettu säännös aidosti johtaisi oikeustilan selkiytymiseen. Ainakaan rikoslain 20 lukua selkiyttävää vaikutusta ehdotetulla säännöksellä ei nähdäkseni ole.

Kolmanneksi ehdotus on nähdäkseni vaillinainen siinä, että sillä pyritään puuttumaan ainoastaan sinänsä erittäin moitittavien tekojen rangaistusasteikkoon. Törkeitä lapseen kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia ei ole perusteltua arvioida irrallaan raiskausrikosten ja lapsen seksuaalisen hyväksikäyttörikoksen tunnusmerkistöistä. Julkisuudessa on kuluvana vuonna keskusteltu eräästä tuomioistuinratkaisusta, jossa 10-vuotiaaseen kohdistuneessa seksuaalirikosasiassa vastaajaa ei tuomittu törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ohella törkeästä

raiskauksesta.[1] On huomattava, että käsillä olevan esityksen sisältämä törkeää lapsenraiskausta koskeva ehdotus ei millään tavalla vaikuttaisi tähän tilanteeseen, koska tarkoituksena on vain ankaroittaa rangaistuskäytäntöä puuttumatta raiskausrikoksen tai lapsen seksuaalisen hyväksikäyttörikoksen tunnusmerkistöihin. Voimassa olevassa raiskausrikosta koskevassa sääntelyssä (rikoslain 20 luvun 1 §) ei nimenomaisesti mainita lapseen kohdistuvaa tekoa, törkeää tekomuotoa koskevaa luvun 2 §:n 3 kohdan kvalifiointiperustetta lukuun ottamatta. Lainvalmisteluasiakirjojen perusteella (ks. HE 283/2010 vp, s. 11) ei ole aivan selvää, voitaisiinko lapseen kohdistuva tekoa pääsääntöisesti arvioida rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuna raiskauksena, jonka mukaan raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Nähdäkseni raiskausrikosta koskevaa sääntelyn tätä koskevaa mahdollista muutostarvetta – jolle nähdäkseni olisi lasten suojaamiseen liittyviä painavia perusteita – olisi tästä näkökulmasta syytä arvioida uudelleen ja tämä arviointi kytkeytyy siihen oikeusministeriössä esityksen perustelujen (s. 36) mukaan parhaillaan toteutettavaan esivalmisteluun, jossa selvitetään rikoslain 20 luvun uudistamista kokonaisuudessaan samoin kuin esimerkiksi raiskausrikoksen tunnusmerkistömalliin kohdistuvia mahdollisia muutostarpeita. Edellä sanottu nähdäkseni perustelisi sitä, että rikoslakiin ei tehtäisi pistemäistä lähinnä symboliselta vaikuttavaa muutosta vaan lainsäädännön mahdollisia muutostarpeita arvioitaisiin laajemmin kokonaisvaltaisemman seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn uudistamisen yhteydessä.

Neljänneksi ehdotus toteutuessaan vaikuttaisi johtavan hieman epäsuhtaiseen tilanteeseen moitittavuudessaan törkeää lapsenraiskausta koskevassa säännöksessä tarkoitettuihin tekoihin rinnastuvien tekojen suhteen. Esityksen perustelujen (s. 40) säännöstä sovellettaisiin vain tapauksissa, joissa törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on tehty samalla teolla eli rikokset ovat niin sanotussa ideaalikonkurrenssissa. Jos toinen teoista on tehty eri henkilöön kohdistuen, ehdotettua säännöstä ei sovellettaisi vaan rikoksentekijä tuomittaisiin nykyiseen tapaan erikseen törkeästä raiskauksesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Ehdotettu säännös näyttää näin soveltuvan vain tilanteisiin, joissa teko kohdistuu yhteen uhriin yhdessä tilanteessa. Mutta jos teko kohdistuu samaan uhriin peräkkäisissä tilanteissa tai eri uhreihin peräkkäisissä tilanteissa, sovellettaisiin ilmeisesti erikseen törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa säännöstä. Kuten edellä on todettu, tällöin rangaistusasteikko olisi vankeutta vähintään kaksi ja enintään 13 vuotta, kun törkeää lapsenraiskausta koskevan säännöksen ehdotettu asteikko olisi vankeutta neljästä vuodesta 12 vuoteen. Voidaan nähdäkseni hyvin perustein kysyä, onko tällaisille nähdäkseni moitittavuudeltaan toisiinsa pitkälti rinnastuvien tekojen erilaiselle rikosoikeudelliselle kohtelulle perusteita.

Edellä esitetyt seikat nähdäkseni puoltaisivat sitä, että rikoslain 20 lukuun ei ainakaan tässä vaiheessa pistemäisesti ja yksinomaan rangaistusasteikkoon liittyvien seikkojen vuoksi lisättäisi törkeää lapsenraiskausta koskevaa säännöstä, joka ei toteutuessaan riittävästi käytännössä parantaisi lapsen asemaa rikoslain 20 luvun sääntelyn kokonaisuudessa ja olisi soveltamisalaltaan yllättävän kapea. Huomattavasti perustellumpaa olisi tässäkin suhteessa arvioida rikoslain 20 luvun sääntelyn uudistamistarpeita kokonaisvaltaisen ja perusteellisen uudistamistyön pohjalta.

[1] Korkein oikeus ei myöntänyt asiassa valituslupaa. Ks. tarkemmin https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2018/05/valituslupahakemushylattiinasiassajokakoski10-vuotiaaseentyttoonkohdistunuttaseksuaalirikosta.html, sivulla käyty 14.11.2018.

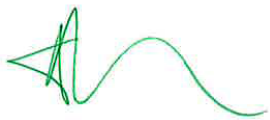
Esityksen käsittelyyn yhdistetty kansalaisaloite ja lakialoitteet

Eduskunnan lakivaliokunnan asiantuntijakutsun mukaan esityksen käsittelyyn on yhdistetty kansalaisaloite (KAA) 3/2015 vp lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikon koventamisesta sekä seuraavat lakialoitteet (LA): LA 14/2015 vp laiksi rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta, LA 21/2014 vp laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta, LA 45/2014 vp laiksi rikoslain 8 luvun 1 ja 6 §:n muuttamisesta sekä LA 96/2017 vp laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta.

Kansalaisaloitteessa KAA 3/2015 vp on kysymys tiettyjen rikoslain 20 luvussa tarkoitettujen sekä tiettyjen rikoslain 17 luvussa tarkoitettujen rikosten vähimmäisrangaistuksen korottamisesta. Kysymyksessä on laajaan sääntelykokonaisuuteen liittyvä asia, jota olisi syytä tarkastella seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn – lapsipornografiaa koskeva rikoslain 17 luvun sääntely mukaan luettuna – kokonaisvaltaisen uudistamisen yhteydessä. Sama koskee lakialoitteita LA 21/2015 vp ja LA 96/2017 vp, joissa esitetään lapsiin kohdistuvien seksuaalisten hyväksikäyttörikosten vähimmäisrangaistuksen korottamista. Lakialoitteessa LA 96/2017 vp esitetään lisäksi, että törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rikossäännöksen nimi muutettaisiin lapsen raiskaukseksi. Tältä osin on huomattava, että lakialoitteessa ehdotettu rikossäännöksen nimi ei välttämättä aivan parhaalla mahdollisella tavalla kuvaisi rikoslain 20 luvun 7 §:ssä tarkoitettuja tekotapoja, joihin voi lukeutua muitakin tekotapoja kuin mihin raiskaus-ilmaisun yleiskielinen merkityssisältö viittaa. Edellä sanotusta huolimatta tämänkaltaiset seikat ovat kuitenkin tyypillisesti myös sellaisia, joita olisi perusteltua tarkastella tietyn sääntelykokonaisuuden kokonaisvaltaisemman uudistustyön yhteydessä.

Lakialoitteissa LA 14/2015 vp ja LA 45/2015 vp ehdotetaan lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rikoslain 8 luvussa tarkoitettujen vanhentumisaikojen muuttamista. Myös näiden lakialoitteiden suhteen voidaan todeta, että niissä ehdotetut muutokset ovat tyypillisesti sellaisia, joita olisi perusteltua tarkastella tietyn sääntelykokonaisuuden kokonaisvaltaisemman uudistustyön yhteydessä.

Helsingissä 16.11.2018

Sakari Melander
Rikosoikeuden professori
Oikeustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
puh.: 02941 21781, 050 5644229
sähköposti: sakari.melander@helsinki.fi